

ALICJA ANTAS-JASZCZUK

AGNIESZKA ROGUSKA

Ubóstwo jako kwestia społeczna w percepcji studentów pedagogiki

---

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach
Siedlce 2020

dr ALICJA ANTAS-JASZCZUK
[ORCID: 0000-0002-0558-8953]

dr AGNIESZKA ROGUSKA
[ORCID: 0000-0001-9181-1500]

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach
Wydział Nauk Społecznych, Instytut Pedagogiki

Recenzent:

prof. dr hab. MARIAN SURDACKI
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Publikacja powstała przy współpracy ze Studenckim Kołem Naukowym Pedagogów Kreatywnych
pod opieką dr Agnieszki Roguskiej

Komitet Wydawniczy:

Andrzej Barczak, Eugeniusz Cieślak, Janina Florczykiewicz (przewodnicząca), Jerzy-P. Georgica,
Beata Jakubik, Jarosław Kardas, Wojciech Kolanowski, Katarzyna Mroczyńska, Agnieszka Prusińska,
Sławomir Sobieraj, Jacek Sosnowski, Maria Starnawska, Ewa Wójcik, Waldemar Wysocki

© Copyright by Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Siedlce 2020

Żaden fragment tej publikacji nie może być reprodukowany, umieszczany w systemach
przechowywania informacji lub przekazywany w jakiegokolwiek formie – elektronicznej,
mechanicznej, fotokopii czy innych reprodukcji – bez zgody posiadacza praw autorskich.

ISBN 978-83-66541-08-5

Wydawnictwo Naukowe
Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach
www.wydawnictwo-naukowe.uph.edu.pl

08-110 Siedlce, ul. Żytnia 17/19, tel. 25 643 15 20
Ark. wyd. 5.9. Ark. druk. 7.4.

Projekt okładki, druk i oprawa: EXDRUK Spółka Cywilna, Włocławek

Spis treści

Wstęp	5
-------------	---

Część I. UBÓSTWO – ZARYS PROBLEMU

1. Identyfikacja problemu ubóstwa	9
2. Determinanty ubóstwa	22
3. Miary ubóstwa	31
4. Przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczeniu społecznemu	36
4.1. Polityka walki z ubóstwem na poziomie Unii Europejskiej	37
4.2. Polityka przeciwdziałania i walki z ubóstwem na poziomie krajowym	43

Część II. PROBLEM UBÓSTWA W PERCEPCJI STUDENTÓW

1. Wprowadzenie	51
2. Metodyka analizy	54
3. Charakterystyka badanej zbiorowości	56
4. Analiza wyników badań	59
4.1. Obraz ubóstwa i ubogiego	59
4.2. Ubodzy w odbiorze społecznym	65
4.3. Przyczyny ubóstwa	68
4.4. Rozmiary i skutki ubóstwa	71
4.5. Działania na rzecz rozwiązywania problemu ubóstwa	75
4.6. Odpowiedzialność za problem ubóstwa	91
Zakończenie	97
Bibliografia	104
Indeks nazwisk	114
Spis tabel i wykresów	115
Summary	117

Contents

Introduction	5
--------------------	---

Part I. **POVERTY – OUTLINE OF THE PROBLEM**

1. Identification of the problem of poverty	9
2. Determinants of poverty	22
3. Poverty measures	31
4. Counteracting of poverty and social exclusion	36
4.1. Anti-poverty policy at the level of the European Union	37
4.2. Policy to prevent and combat poverty at national level	43

Part II. **THE PROBLEM OF POVERTY PERCEIVED BY STUDENTS**

1. Introduction	51
2. Methodology of analysis	54
3. Characteristics of the examined community	56
4. Scientific research analysis	59
4.1. The image of poverty and the poor	59
4.2. Social perception of the poor	65
4.3. Reasons of poverty	68
4.4. The range of poverty and its effects	71
4.5. Actions towards poverty problem solving	75
4.6. Responsibility for the problem of poverty	91
Conclusions	97
References	104
Name index	114
Tables and charts	115
Summary	117

Wstęp

We współczesnym świecie kwestia ubóstwa sytuuje się w obszarze istotnych, a równocześnie wstydliwych problemów społecznych. Nie ma krajów zupełnie wolnych od niego, a jako zjawisko ma uniwersalny charakter, tzn. występowało, występuje i będzie występować zawsze, gdyż wynika to z pewnych naturalnych różnicowań pomiędzy ludźmi. Jego zmienność w czasie i przestrzeni warunkowana jest różnorodnymi czynnikami. Samo w sobie stanowi problem, gdyż dotyczy człowieka, który żyjąc w konkretnych realiach czasowo-przestrzennych, cierpi niedostatek. Współcześnie równoległe do pojęcia „ubóstwo” stosowane są utożsamiane z nim terminy pokrewne np.: bieda, niedostatek, upośledzenie społeczne, deprywacja społeczna, nierówności społeczne, marginalizacja, ekskluzja społeczna, wykluczenie i inne. Pomimo zróżnicowanych podejść, zjawisko to nie jest związane wyłącznie z wymiarem ekonomicznym, ale również niedoborem i niedostatkiem w wielu dziedzinach zaspokajania potrzeb: w sferze zdrowia, edukacji, uczestnictwa w kulturze, uczestnictwa w życiu społecznym i politycznym. Podkreśla się zatem złożony, wielowymiarowy (społeczny, ekonomiczny, etyczny itd.) charakter ubóstwa, jego wieloprzyczynowość, a co za tym idzie, różnorodność podejść i tradycji interpretacyjnych poszczególnych dyscyplin naukowych.

W dobie współczesnej debaty nad tak dookreślanym problemem ubóstwa przyjmują szeroką perspektywę, w której rozważania rozstrzygają tę kwestię w ujęciu interdyscyplinarnym, przez pryzmat badań w obszarze różnych dyscyplin naukowych, w różnym kontekście, np. filantropii i działalności dobroczynnej, wykluczenia społecznego, opisów konkretnych grup społecznych uwikłanych w ubóstwo, praktyki i doświadczeń zawodowych w instytucjach pomocowych, czy wreszcie medialnych prezentacji obrazu ubóstwa.

Powyższe kwestie, poszerzone o rozważania dotyczące ustaleń terminologicznych wokół pojęcia „ubóstwo”, determinantów i miar ubóstwa oraz zagadnienie strategii przeciwdziałania ubóstwu i wykluczeniu społecz-

nemu na poziomie Unii Europejskiej i w Polsce, zaprezentowano w pierwszej części książki, stanowiącej wykładnię i kontekst, w którym osadzano problematykę badań przeprowadzonych na populacji osób studiujących.

Przestrzeń badań w tematyce ubóstwa wciąż otwiera się na nowe zagadnienia wymagające penetracji badawczej i pogłębionych analiz oraz na nowe ujęcia i perspektywy, adekwatne do zmian obserwowanych w otaczającym świecie. W format ten wpisują się niewątpliwie, prezentowane w drugiej części niniejszej książki, wyniki badań opisujące ubóstwo jako kwestię społeczną, w kontekście opinii osób studiujących. Badania sondażowe przeprowadzono w grupie 242 studentów, kształcących się na kierunkach pedagogicznych w czterech uczelniach w Polsce (Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej oraz Warszawska Wyższa Szkoła Humanistyczna im. Bolesława Prusa w Warszawie). Zasadniczym celem badań była próba ustalenia, w jaki sposób studenci postrzegają problem ubóstwa w Polsce i jaki jest ich stosunek do ludzi uwikłanych w ten problem.

Zagadnienie społecznego oglądu ubóstwa przez osoby studiujące jest ważne, albowiem właśnie ta grupa w niedalekiej przyszłości przejmie odpowiedzialność za działania podejmowane w różnych sektorach życia społecznego, a reprezentowane przez nią poglądy, wyobrażenia i postawy, niewątpliwie będą miały przełożenie na podejście, sposób oraz jakość tych działań. Ponadto, na gruncie polskim, odnajdujemy stosunkowo mało badań dotyczących zagadnienia ubóstwa, w których źródłem opinii są przedstawiciele określonych segmentów/grup społecznych. Zdecydowanie częściej przywoływane są wyniki badań prowadzonych na strukturach „mieszanych” (populacje zróżnicowane pod względem wieku, wykonywanego zawodu, wykształcenia itd.) m.in. przez Biuro Studiów i Ekspertyz, Centrum Badania Opinii Społecznej, Główny Urząd Statystyczny i inne.

Badania podjęte na użytek niniejszego opracowania, z uwagi na zasięg oraz wielkość próby badawczej, nie przyjęły formuły badań reprezentatywnych. Ograniczono się jedynie do opisu i oceny zgromadzonego materiału empirycznego oraz formułowania pewnych wniosków, a także wysunięcia hipotez (adekwatnych do zależności zaobserwowanych w zgromadzonych danych empirycznych) mogących sugerować potencjalne obszary penetracji badawczej.

Przekazana do rąk czytelnika książka *Ubóstwo jako kwestia społeczna w percepcji studentów pedagogiki* kierowana jest do szerokiego grona odbiorców, w tym szczególnie do nauczycieli/wychowawców i osób, na których spoczywa odpowiedzialność za kształtowanie w młodszym pokoleniu postaw i zachowań prospołecznych zorientowanych na pomaganie innym, dzielenie się z innymi oraz ochronę.

*Alicja Antas-Jaszczyk
Agnieszka Roguska*

Zakończenie

Jednym z ważnych uwarunkowań zachowań ludzi jest postrzeganie siebie i świata w przestrzeni społeczno-kulturowej, w której na co dzień funkcjonują. Sytuacje społeczne stanowią jedno z ważnych uwarunkowań społecznych zachowań ludzi. Sposób reagowania jednostki na pewne sytuacje społeczne w istotny sposób zależy od tego, jak sama rozumie otaczającą ją rzeczywistość, a także siebie samą jako element tej rzeczywistości¹⁸⁵. W psychologii odbiór, analiza i interpretacja zjawisk nazywane są percepcją. Pojęcie to nie odnosi się tylko do spostrzegania zmysłowego. Obejmuje również procesy umysłowe towarzyszące percepcji, umożliwiające poznanie rzeczywistości, poczynając od prostych procesów sensorycznych do wyraźnej inferencji. Percepcja społeczna dotyczy poznawania właściwości otoczenia oraz określenia wartości poszczególnych elementów otoczenia. Podkreślić przy tym należy, że rodzaj odbieranych informacji o środowisku społecznym w znacznym stopniu zależy od spostrzegającego podmiotu, od treści tworzących jego system konstruktów poznawczych¹⁸⁶.

Wobec tak definiowanego pojęcia „percepcja” zasadniczym celem badań prezentowanych w niniejszej publikacji uczyniono próbę znalezienia odpowiedzi na pytanie dotyczące sposobów percypowania przez osoby studiujące problemu ubóstwa i ludzi nim dotkniętych. Student posiada już status człowieka dorosłego, choć zazwyczaj jest jeszcze na etapie poszukiwania swojego miejsca w społeczeństwie. Studia pozwalają na wyodrębnienie kategorii młodzieży studenckiej, której specyfika kształtuje przyszły charakter społeczeństwa wiedzy¹⁸⁷. Tej grupie społecznej można przypisać określone wspólne cechy: naukę, znalezienie się w elicie intelektualnej, wzory zachowań, sposoby spędzania czasu wolnego czy pojmowania otaczającej rzeczywistości. Ich opinie mogą mieć znaczący wpływ na kształtowanie się przyszłości, w tym podejścia do problemu ubóstwa.

---

¹⁸⁵ B. Wojciszke., *Relacje interpersonalne*, [w:] *Psychologia. Podręcznik akademicki*, t. 3, J. Strelau (red.), Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2000, s. 147-187.

¹⁸⁶ T. Mądrycki., *Deformacje w spostrzeganiu ludzi*, PWN, Warszawa 1986.

¹⁸⁷ M. Chorab, *Funkcjonowanie studentów we współczesnej rzeczywistości uniwersyteckiej*, „Pedagogika Szkoły Wyższej” 2016, nr 2, s. 127.

Ważnym aspektem w dyskusjach nad ubóstwem jest sposób jego definiowania. Praktyczne znaczenie definicji jest istotne z punktu widzenia pomiaru zasięgu i głębokości ubóstwa. Wybór konkretnej definicji ubóstwa ma podstawowe znaczenie dla uzyskiwanych wyników tego pomiaru, zaś metody pomiaru ubóstwa warunkują sposób tworzenia programów formułowanych przez politykę społeczną, nakierowanych na ograniczanie i eliminowanie ubóstwa. Współcześnie zauważa się przechodzenie od koncepcji rozumienia ubóstwa jedynie jako braku środków (zasobów ekonomicznych) do zaspokojenia potrzeb podstawowych (*basic needs approach*) w kierunku braku możliwości i ograniczenia wyborów, wynikających zarówno z uwarunkowań społecznych, jak i osobistych, niezbędnych do prowadzenia wartościowego życia (*capabilities approach*). Pomimo takiego sposobu ujmowania ubóstwa, jak wynika z analizy wyników badań, osoby studiujące w przeważającej części nadal utożsamiają je przede wszystkim z wymiarem ekonomicznym: *sytuacja ciągłego niedostatku; braku możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb bytowych*. Również tworząc charakterystykę osoby ubogiej, studenci opisywali ją głównie przez pryzmat braku środków: *ktoś, komu brakuje na opłaty i zakupy; brakuje jej na jedzenie*. Sporadycznie w obrazie osoby ubogiej badani dostrzegali *kogoś, kto nie ma pracy; nie ma gdzie zamieszkać oraz nie posiada dóbr materialnych*. Zauważa się przy tym, że studenci w charakterystyce ubogich nie uwzględniali zewnętrznych atrybutów biednego (gorsze ubranie, wygląd, nawyki higieniczne, sposób zachowania itp.), które *de facto* jako pewne informacje bodźcowe (łatwo zauważalne, wyraziste) powinny stanowić wykładnię określenia społecznej tożsamości postrzeganej jednostki czy wreszcie wpływać na wyciąganie wniosków na temat danego człowieka.

W opinii ponad połowy badanych studentów (studiujących w trybie studiów stacjonarnych w dużych miastach: Warszawa, Lublin) ubóstwo ma charakter patologii społecznej. Wobec takiego stanowiska z jednej strony nasuwa się przypuszczenie, że osoby studiujące postrzegają ubóstwo nie jako problem sam w sobie, lecz jako korelat, element współtowarzyszący innym negatywnym zjawiskom i zachowaniom społecznym np.: przemocy, przestępczości, alkoholizmowi, narkomanii itp. Z drugiej strony można również założyć, że studenci niepoprawnie interpretują sam termin „patologia społeczna”, a w swoich sądach zdają się powielać stereotypowy, lansowany (zwłaszcza w mediach) model ujmujący ubóstwo w konceptualnych ramach

patologii społecznej, coraz częściej traktowanej jako uniwersalna formuła określająca niemal wszystko co złe i społecznie niepożądane.

W ocenie studentów na ubóstwo narażone są przede wszystkim osoby w przedziale wiekowym między 41. a 60. rokiem życia, głównie mieszkańcy dużych miast oraz wsi. Problem ten, w odczuciach badanych, w niewielkim stopniu dotyczy osób do 20. roku życia oraz osób starszych, po 60. roku życia. Opinie wyrażane przez studentów różnią się od dotychczasowych wyników badań, które jednoznacznie wskazują, że ubóstwo na wsi i następnie w małych miastach jest największe oraz że szczególnie narażone na ubóstwo są dzieci, młodzi ludzie oraz wielodzietne rodziny. Przypuszczać można, że osoby studiujące wskazując kategorie wiekowe osób szczególnie narażonych na ubóstwo, swoje opinie budują w oparciu o ogląd sytuacji swoich rodzin pochodzenia (kategorii wiekowej 41-60 lat odpowiada wiek rodziców badanych) oraz przez pryzmat własnych możliwości finansowych, w dużym stopniu zależnych od kondycji materialnej rodziców (dość często osoby studiujące pozostają na utrzymaniu rodziców). Przypuszczać również można, że studenci kształcąc się w dużych miastach (Warszawa, Lublin), częściej niż na wsi zauważają problemem ubóstwa, który niewątpliwie w środowisku miasta jest bardziej spektakularny (zebranie, przeglądanie śmietników, zbieractwo surowców wtórnych itp.) Natomiast na wsi i w małych miasteczkach mieszkańcy znają się, co może sprawiać, że ubodzy, w obawie przed obmową i wstydem, ukrywają swoje problemy. Generalnie rozbieżność stanowisk między dotychczasowymi wynikami badań a opiniami studentów pokazuje, jak trudno jest uchwycić dynamikę poglądów społecznych na temat ubóstwa konstruowanych w oparciu o różne źródła opiniotwórcze, w tym doświadczenia osobiste.

Zdecydowana większość osób studiujących uważa, że ubóstwo jest postrzegane i oceniane przez społeczeństwo jako zjawisko negatywne, wręcz niepożądane. W tym względzie poglądy studentów pozostają zbieżne z opiniami badaczy problematyki ubóstwa m.in. E. Tarkowskiej, Z. Bauman czy S. Golinowskiej. Studenci opisując nastawienia społeczne wobec ubogich, wskazali również rodzaje uczuć i emocji, jakie wzbudzają w nich osoby ubogie. Najczęściej wymieniane to: smutek, litość i współczucie. Istnienie związku między emocjami i uczuciami a postawami reprezentowanymi przez jednostkę nasuwa tezę, że studenci wyrażając taki typ uczuć, reprezentują postawy wobec ubóstwa, różne od tych, które przypisują społeczeństwu.

W kwestii przyczyn ubóstwa większość osób studiujących przekonana jest, że podstawową determinantą ubóstwa jest bezrobocie. Takie stanowisko badanych może sugerować, że pomimo odnotowywanego w Polsce w ostatnich latach sukcesywnego spadku stopy bezrobocia, kwestia ta nadal stanowi istotne źródło różnorodnych problemów społecznych, w tym zmniejszania się liczby osób i rodzin żyjących dotychczas na zadowalającym poziomie. Ponadto, odwołując się do wyników badań nad aspiracjami życiowymi i zawodowymi studentów¹⁸⁸, zauważa się, że młodzi ludzie dość sceptycznie spoglądają w przyszłość, obawiając się przede wszystkim trudności w zdobyciu zatrudnienia odpowiadającego ich poziomowi wykształcenia oraz spełniającego określone wymagania w kwestii zarobków. W tym kontekście, można założyć, że w odczuciach studentów bezrobocie jawi się nie tylko jako brak pracy, ale również jako brak podstawowych środków ekonomiczno-materialnych do prowadzenia życia na odpowiednim poziomie oraz jako ogranicznik możliwości realizacji swojej osoby.

Studenci, oprócz bezrobocia, sytuowanego w grupie czynników ekonomicznych, przyczyn ubóstwa upatrują również w czynnikach tkwiących w zróżnicowaniu indywidualnych możliwości jednostki, m.in. w postawach, zachowaniach społecznych itp. Tak jak bezrobocie, za ważne determinanty ubóstwa uznają: alkoholizm, lenistwo oraz niezaradność życiową. O ile kwestia bezrobocia, jak również alkoholizmu (nierzadko jako pochodna bezrobocia) pozostają w bezdyskusyjnym związku z ubóstwem, o tyle pewnych trudności może nastroczać wskazanie owego związku z dwiema pozostałymi przyczynami, gdyż zarówno lenistwo, jak też niezaradność życiowa mogą być, w zależności od kontekstu, w różny sposób wyjaśniane, np. jako skutek utraty wiary w siebie, we własne siły i poczucie bezsilności wobec losu. Można zatem przypuszczać, że z jednej strony wybory studentów oparte zostały na własnych obserwacjach i doświadczeniach życiowych, z drugiej natomiast o powielane stereotypowe wyobrażenia i przekonania społeczne na temat przyczyn ubóstwa. Przyjętą tezę zdaje się potwierdzać wypowiedź E. Tarkowskiej: „(...) niepokojące jest to, że w miarę jak ogólna sytuacja społeczeństwa zaczęła się poprawiać, zmieniło się postrzeganie przyczyn ubóstwa. Dziś częściej jako główną przyczynę wskazuje się własną winę człowieka dotkniętego ubóstwem. Czyli lenistwo, pijaństwo, nieróbstwo.

---

¹⁸⁸ A. Roguska, A. Antas-Jaszczyk, *Aspiracje życiowe studentów kierunku pedagogika w Polsce, na Łowie i Białorusi*, „Edukacja Ustawiczna Dorosłych” 2017, nr 1, s. 58-67.

To niesamowite, jak łatwo dokonuje się takich uogólnień. I tak Polacy, którym się powiodło, zaczęli napawać się swoim sukcesem, tym bardziej godnym podziwu, że odniesionym w niezwykle trudnych warunkach. Za takim sposobem myślenia poszło przekonanie, że ci, którzy nie dali sobie rady, są gorsi. To jest kwintesencja kultury indywidualizmu i kultu sukcesu(...)"¹⁸⁹.

W kwestii oceny rozmiarów ubóstwa w Polsce poglądy studentów są zróżnicowane, albowiem ponad połowa badanych uważa, że ubóstwo w Polsce utrzymuje się na średnim poziomie, zaś ponad 1/3 twierdzi, że poziom ten jest wysoki i bardzo wysoki. Podawana przez studentów średnia wartość kwoty, od której zaczyna się ubóstwo, to kwota 695 zł na jedną osobę w rodzinie. Podkreślić przy tym należy, że wyobrażenia studentów o dochodzie, od którego zaczyna się ubóstwo, są dość zróżnicowane, o czym świadczy szczegółowy rozkład zmiennej na poziomie od 300 do 1500 zł. Ponadto wskazana przez badanych wartość (695 zł) zbliżona jest do ustawowej kwoty (701 zł) tzw. progu interwencji socjalnej. Zbieżność między ustawowym progiem ubóstwa a subiektywnie szacowaną przez studentów granicą ubóstwa nasuwa przypuszczenie, że znacząca część osób uznawanych przez studentów za ubogie ma dostęp do korzystania z określonych świadczeń pomocy państwowej.

Studenci negatywne konsekwencje ubóstwa dostrzegają nie tylko w sferze ekonomicznej, ale również w innych obszarach życia człowieka. W opinii badanych ubóstwo sprzyja rozszerzaniu się zjawisk niepożądanych społecznie (uzależnienia, zachowania aspołeczne) oraz zagrożeń dla życia rodzinnego, prawidłowego rozwoju dzieci wskutek zaniedbywania obowiązków domowych i rodzinnych oraz obniżania się poziomu wypełniania przez rodzinę funkcji: socjalizacyjnej, opiekuńczo-wychowawczej i ekonomicznej. Ponadto wysoki odsetek osób studiujących wyraża przekonanie, że ubóstwo sprzyja marginalizacji społecznej i grozi społecznym wykluczeniem.

Problem ubóstwa jest częścią rzeczywistości, w której funkcjonujemy. Stosunek do niego, próby ograniczania czy zapobiegania mu jest miernikiem ludzkości, kształtowania się świadomości społecznej. Działania na rzecz rozwiązywania problemu ubóstwa w każdej formie to istotny element poszukiwania optymalnych sposobów pomagania słabszym, niezaradnym

---

¹⁸⁹ J. Mencwel i J. Wiśniewski, *Ubóstwo bez miary...*, op. cit., s. 5-10.

życiowo, zagubionym, z poczuciem bezradności. To także próba zrozumienia wyborów, których dokonują osoby ubogie. Wyniki badań potwierdzają gotowość większości studentów do niesienia pomocy ubogim. Blisko 3/4 ogółu badanych deklaruje, że takową pomoc już świadczy. Włączaniu się studentów w pomaganie sprzyja przeświadczenie (90% respondentów) o tym, że osoby ubogie zasługują na pomoc. Równocześnie pewien niepokój budzi ujawniona w badaniach zależność, wskazująca, że wraz ze wzrostem majątności studentów rośnie niezdolność do współczucia osobom ubogim.

Wyniki badań pokazały, że ponad połowa osób studiujących jest przekonana o niskiej skuteczności pomocy państwa w ograniczaniu i zapobieganiu problemowi ubóstwa, a jego dotychczasową aktywność w tym zakresie ocenia jako złą lub bardzo złą. Częściej dezaprobatę w tym względzie wyrazili studenci kształcący się na studiach drugiego stopnia.

W opinii osób studiujących odpowiedzialność za problem ubóstwa spoczywa przede wszystkim na państwie, które powinno znaleźć sposób na redukcję szkód związanych z ubóstwem oraz podejmować w tym zakresie niezbędne działania profilaktyczne. Wśród innych podmiotów odpowiedzialnych za walkę z ubóstwem badani wymieniali ośrodki pomocy społecznej. Przypuszczalnie, w uznaniu studentów, lokalnym podmiotom pomocowym łatwiej dotrzeć, ocenić i zaplanować najbardziej korzystną strategię pomocy osobom dotkniętym ubóstwem. Trzecim filarem, w ocenie studentów, odpowiedzialnym za pomoc najbardziej potrzebującym jest społeczeństwo. Chodzi tu o konieczność włączania się społeczeństwa w proces pomniejszania skali ubóstwa i niwelowania odczuwania skutków przez samych ubogich. Istotne zatem, w ocenie badanych, jest popieranie różnych inicjatyw przeciwdziałających ubóstwu, działań organizacji non profit w tym obszarze i zwiększanie świadomości społecznej o złożoności tego zjawiska. Studenci dostrzegają również i przypisują istotne znaczenie aktywności organizacji pozarządowych zaangażowanych we wsparcie i pomoc ubogim. Ponad połowa badanych przyznała, że zna tego typu podmioty działające w okolicy miejsca swego zamieszkania. Z kolei w zakresie znajomości rządowych programów pomocowych dla osób ubogich studenci wykazali się dość ograniczoną wiedzą. Tylko ok. 1/4 ogółu badanych potrafiła wymienić niektóre programy rządowe, głównie: program „Rodzina 500+” następnie „Posiłek w domu i w szkole” oraz program 300+.

Osoby studiujące możliwości ograniczania problemu ubóstwa i poprawy losu ubogich upatrują przede wszystkim w zmianie sposobów ustalania wysokości świadczeń pieniężnych, opracowaniu spójnej polityki przeciwdziałania ubóstwu, pomocy materialnej najuboższym, podnoszeniu dotychczasowych kwalifikacji zawodowych lub nabywaniu nowych przez osoby ubogie oraz w tworzeniu lokalnych programów przeciwdziałania ubóstwu. Równocześnie za mało skuteczne strategie ograniczania ubóstwa uważają: uczenie osób ubogich przedsiębiorczości i radzenia sobie ze stresem oraz aktywną integrację w społeczności lokalnej. Oprócz raczej negatywnej oceny dotychczasowych działań podejmowanych na rzecz ograniczania i eliminowania ubóstwa (zwłaszcza przez sektor państwowy), studenci sceptycznie odnoszą się również do planowanych przyszłych rozwiązań tego problemu. Ponad połowa studentów wyraziła opinię, że w najbliższej przyszłości nie uda się go rozwiązać. Trudno jednoznacznie owe nastawienia studentów wyjaśnić. Przypuszczalnie ów sceptycyzm może bowiem wynikać ze społecznych tendencji do niezadowolenia i negacji, roszczeniowych postaw przy jednoczesnej własnej bierności czy wreszcie z rozmaitych konwencji pokazywania niezaradności państwa lansowanej w mediach.

Zaprezentowane wnioski z badań, których celem było poznanie opinii i poglądów osób studiujących na temat zjawiska ubóstwa i problemu osób nim dotkniętych, nie napawają optymizmem. Jakkolwiek studenci podkreślają znaczenie ubóstwa jako ważnej kwestii społecznej, zauważają potrzeby osób ubogich, są wobec nich empatyczni i deklarują swoje zaangażowanie w różne działania pomocowe na rzecz potrzebujących, to jednak zauważa się, że ogólna orientacja badanych w przedmiocie problematyki ubóstwa jest raczej powierzchowna, zaś niektóre z formułowanych opinii w swej konstrukcji powielają uproszczone, wręcz stereotypowe przekonania (np. nadawanie ubóstwu/biedzie charakteru patologii społecznej).

Treści prezentowane w mniejszym opracowaniu, z uwagi na fragmentaryczność dokonanych analiz empirycznych w obszarze percypowania przez osoby studiujące problemu ubóstwa, stanowią jedynie przyczynek do dalszych poszukiwań badawczych. Bez wątpienia interesujących danych dostarczyłyby opracowania tworzone w oparciu o badania jakościowe, umożliwiające lepsze i dokładniejsze zrozumienie oraz wyjaśnienie opinii na temat ubóstwa wyrażanych przez osoby studiujące.

Poverty as a social issue perceived by pedagogy students

Summary

In contemporary world the issue of poverty can be placed among significant but on the other hand rather appalling social problems. In spite of varied approach the phenomenon is not only labelled with economic dimension but also insufficiency in numerous spheres to satisfy personal needs in the area of health, education, participation in culture, social and political life. Such issues, extended by further deliberations on terminology around the notion of 'poverty', its determinants and poverty measures together with the issue referred to the strategy of counteracting poverty and social exclusion both at the level of the European Union and Poland itself, was presented in the first part of the manuscript. It constituents both interpretation and the context in which scientific research was set, based on the population of university students.

The area of scientific study over the problem of poverty is permanently evolving towards new issues which require detailed scientific insight and extended analysis but also new approach and perspectives adequate to changes observed in the surrounding environment. Following such concept the second part of the book reveals scientific results describing poverty as a social phenomenon based on university students' opinions. Scientific survey was conducted among 242 students of education departments at universities and colleges of higher education in Poland including: Siedlce University of Natural Sciences and Humanities, Maria Curie-Skłodowska University in Lublin, Pope John Paul II State School of Higher Education in Biala Podlaska and Warsaw School of Humanities named after Boleslav Prus in Warsaw. The main objective of the research was an attempt to establish how students perceive the problem of poverty in Poland and what is their attitude towards people who are embroiled in such a problem.

The issue of social glance over the problem of poverty seems to be significant by the respondents for the reason that it is the social group who is soon supposed to take over responsibility for the actions referred to varied sectors of social life. Their views, opinions and attitudes will be undoubtedly transferred in proper approach, ways and quality of their future actions.